

Feminismus v právu - genderová právní studia

Barbara Havelková
PF MU, Brno, duben 2010

Obsah přednášky

1. Příklad
2. Co jsou feministická/genderová právní studia?
3. Hlavní témata
4. Teorie znevýhodnění
5. Na co mají ženy právo?
6. Vývoj feministického hnutí, proudy a spory

Úkol

- Město Barberg se stalo centrem sexuálního turismu. Obecní rada se rozhodla svolat kulatý stůl k projednání možné právní úpravy prostituce.
- Ke kulatému stolu byly pozvány čtyři skupiny osob:
 1. Zástupci obyvatel Barbergu
 2. Osoby nabízející sexuální služby
 3. Skupina analytiků z místní obchodní komory
 4. Nevládní organizace specializující se na práva žen

Laurie Shrage

On the one hand, many feminists want to abolish discriminatory criminal statutes that are mostly used to harass and penalize prostitutes and rarely to punish johns and pimps – laws which, for the most part, render prostitutes more vulnerable to exploitation by their male associates.

On the other hand, most feminists find the prostitute's work morally and politically objectionable. In their view, women who provide sexual services for a fee submit to sexual domination by men, and suffer degradation by being treated as sexual commodities.

Feministická debata

- Sex work position
 - Prostituce je práce
 - Ženy si tuto práci dobrovolně vybírají (volba, autonomie)
 - Prodávají se služby
 - Rozlišuje mezi dobrovolnou a nucenou prostitucí
 - Legalizace
- Sexual domination p.
 - Prostituce je vykořisťování
 - Volba je zdánlivá
 - Prodává se osoba sama
 - Vše je nucená (trafficking)
 - Kriminalizace klientů

Co ukazuje příklad?

- Pluralitu feministických proudů
- Jedno z hlavních témat a sporů
- Analýza prostituce se dotýká kritik kapitalismu a patriarchátu
- Základ v reálných problémech = aktivismus

Právní úprava v ČR

- Živnostenský zákon (jiné podnikání?)
- Trestní zákon (kuplířství, obchodování s lidmi, nově prostituce ohrožující mravní vývoj dětí)
- Zákon o obcích
- Návrhy zákonů na regulaci

Nález ÚS Pl. ÚS 69/04

*„Provozování této činnosti ohrožuje dobré mravy obecně a velice výrazně ohrožuje **mravní výchovu dětí a mládeže**. Již samotné provozování prostituce, které je zřejmé dětem a mládeži, v nich může vyvolat pocit něčeho „normálního“, přípustného. Význam zejména tohoto právem chráněného statku, tj. mravní výchovy dětí a mládeže, je třeba hodnotit velice vysoce. Extrémním způsobem jsou tak dotčeny etické hodnoty, které je společenství občanů, kterou obec je, oprávněno chránit... Tyto ohrožené právem chráněné statky je dále třeba poměřit se zásahem do svobody jedinců poskytujících sexuální služby. Ochrana provozování této činnosti na očích veřejnosti však nemůže ve sporu s ochranou mravní výchovy dětí a mládeže obstát.“*

Prostituce – rozbor vládního návrhu zákona

§ 1 odst. 2 :

Prostitucí je úplatné poskytování služeb směřujících bezprostředně k uspokojování sexuálních potřeb, pokud přitom dochází k přímému fyzickému kontaktu mezi osobou, která tyto služby poskytuje, a osobou, která jich využívá.

- Osoby oprávněné k nabízení nebo vykonávání prostituce
- Provozovatelé zařízení pro výkon prostituce
- Porušení zákona, sankce
- Kontrolní pravomoci

Prostituce - rozbor vládního návrhu zákona

Kritika úpravy

- nutnost pracovat déle pro pokrytí daní, plateb provozovatelům a odvodů
- ochrana prostitutek/tů není prioritou
- nedostatečné mechanismy pro boj s nucenou prostitucí a obchodem s lidmi
- lékařské prohlídky chrání klienta ale poškozují prostitutky/ty

Co jsou feministická/genderová právní studia?

- Jakou roli hraje právo
v podřízenosti/znevýhodnění žen?
- Jak změnit status žen pomocí práva?

Témata

- Sex
- Money
- Family

Teorie znevýhodnění

1. Určitá společenská realita
2. Právo a jeho aplikace
- Má na ni právo reagovat? Jak?

Teorie znevýhodnění - Young

Typologie útlaku

1. Vykořisťování
2. Marginalizace
3. Bezmocnost
4. Kulturní imperialismus
5. Násilí

(Iris Young: *Justice and the Politics of Difference*)

„Právní znevýhodnění“ – Nagl-Docekal

Herta Nagl-Docekal: *Feministická filozofie*

1. Aplikace práva
2. Konkrétní formulace zákonů
3. Základní státoprávní východiska

Konkrétní formulace zákonů

Herta Nagl-Docekal

1. Neutrální úprava
 1. Riziko androcentrismu (Př. požadavek plných úvazků u koncipientů)
 2. Potenciál skutečné neutrality (nutnost definovat, které životní situace, schopnosti, potřeby, apod. jsou relevantní ve vztahu k příslušné právní materii – příklad zohlednění péče o děti pro účely posouzení odchodu věku do důchodu)
2. Zvláštní úprava
 1. Riziko tradiční situovanosti žen do rodiny (mateřská a další mateřská)
 2. Umožnění využívání práv *de facto* (pozitivní opatření)

Základní státoprávní východiska

Herta Nagl-Docekal

- Má moderní stát již ve svých základech maskulinní charakter? Historicky ano
- Společenská smlouva – proměnná
 - Definice partnerů smlouvy
 - Obsahu smlouvy (úprava rodinných vztahů, intimní sféry, „soukromé je veřejné“)

Na co mají ženy právo?

- Jako lidské bytosti (na rovnost) (FORMÁLNÍ)
- Na specifika (na rozdílnost)
 - Biologická (FORMÁLNÍ-MATERIÁLNÍ)
 - Aby byla zohledněna specifika vyplývající ze současného společenského postavení žen (patriarchátu/genderového řádu), které není ani přirozené ani nutné ani nezměnitelné (MATERIÁLNÍ)
 - Pozitivní opatření
 - Aktivní politika umožňující sladění rodinného a profesního života

Terminologické okénko

- Pohlaví – biologické
- Gender – „sociální pohlaví“, „symbolické pohlaví“, „pohlavní identita“

Pro právo důležité, že jsou to jevy, na které je možno/třeba rozdílně reagovat

Právo a pohlaví/gender

- Fakt biologické rozdílnosti (nezměnitelný)
 - ignorovat (stejné zacházení se všemi – Geduldig v. Aiello)
 - Jej reflektovat (ochrana těhotných žen, kojících žen a žen po porodu)
- Gender (genderové role, genderový řád) (změnitelný)
 - udržovat (exklusivní přístup žen k rodičovství)
 - ignorovat (formální přístup – zrušení administrativní povinnosti mužů-otců)
 - zohledňovat jej (zajištění, aby rodiče mohli sladovat rodinu a zaměstnání)
 - jej aktivně měnit (otcovská dovolená, finanční zvýhodnění varianty střídání rodičů na rodičovské dovolené)

Terminologické okénko

- Feministická právní studia
 - Konfrontování práva s problematikou hierarchických vztahů mezi pohlavími
- Genderová právní studia
 - Rozšíření o problematiku sexuální orientace a sexuální identity (sexismus = heterosexismus)

Vývoj – první vlna

- První vlna - liberální feminismus
 - Forma - důvěra v neutralitu práva, problematické jen, že právo tvoří a aplikují muži
 - Obsah – snaha zajistit vstup do veřejné sféry: boj za volební právo, právo na rozvod, majetková nezávislost žen, ochrana pracujících žen

Vývoj – druhá vlna

- Obsah - úprava „soukromé“ sféry, sexuality, reprodukčních práv, „*equality-difference debate*“, – různé proudy velmi různý přístup (**Marxistický, Radikální, Psychoanalytický, Existenciální, Socialistický**)
- Forma - odhaluje problematičnost práva jako systému a jeho aplikace, a kritizuje jeho spojení s patriarchátem, reflexe moci práva

Spory

- „Sex wars“
- Rovnost vs. rozdílnost
- Esencialismus vs. antiesencialismus

Kulturní feminismus

Vychází z teorie „etiky péče“ Carol Gilligan (též „Difference Feminism“ či „gynocentrismus“)

- muži a ženy mají dramaticky odlišný způsob morálního uvažování (muži morálka a racionalita, ženy etika péče)
- Vystupuje zejména proti liberálnímu individualismu

Kulturní feminismus – pokr.

- Problém
 - Esencialismus
 - Lze použít jako argument proti rovnosti mužů a žen: „ženy do vyšších pozic nechtějí, protože to neodpovídá jejich ´nátuře´“
 - Viz soudní případ *Sears v. EEOC (USA)*, kde žalovaná firma Sears vyhrála díky znaleckému posudku feministické historičky Rosalind Rosenberg

Radikální feminismus

(Legal Dominance Feminism, Radical Feminism)

- Catharine MacKinnon polemizuje s předchozími východisky:
 - „*oba přístupy [zdůrazňující buď rovnost nebo rozdílnost] předpokládají, že muži jsou normou se kterou poměrují ženy jako rovné-s-kým, rozdílné-od-koho*“
 - „*‘ženské hodnoty’ jsou jen strategie pro přežití*“
- Problémem je hierarchie a nadvláda mužů, která vychází ze zneužívání sexuální moci a výkonu sexuálního násilí

Třetí vlna

(„new feminism“, „období diverzity“)

- Queer (sexuální orientace a sexuální identita)
- Ženy třetího světa a Afro-americké uvědomění (*women-of-color consciousness*)
- Postkolonialismus
- Ekofeminismus
- aj.
- V právu se jedná zejména o nová témata, nejsou vyvíjeny nové teoretické přístupy
 - (což je ale právě typické pro třetí vlnu, která je skeptická k obecným závěrům a často se vyslovuje prostřednictvím vyprávění osobních příběhů)

MÉ POJETÍ

- Ne-esencialistické
- Snaha o zohlednění stejnosti lidství i rozdílnosti
- Snaha o reformu existujících institucí s ohledem na práva žen
- Důležité je pochopení patriarchátu jako kulturního rámce

Barbara.havelkova@law.ox.ac.uk